

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ В ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Досліджено теоретико-методичні засади інвестиційної привабливості України в післякризовий період. Обґрунтовано пропозиції щодо розвитку складових інвестиційної привабливості України.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, інвестиційний ризик, стратегія розвитку.

Враховуючи, що головною умовою динамічного розвитку економіки в післякризовий період є розвиток інвестиційних процесів, обрана державою стратегія розвитку інвестиційної привабливості обумовлює реальні можливості залучення стратегічних інвестицій до держави, та, як наслідок, визначає швидкість і ефективність структурних змін економічного комплексу країни.

Актуальність досліджень в даній області визначається низкою причин.

По-перше, недостатня кількість інвестиційних ресурсів негативно впливає на темпи економічного росту й не дозволяє досягнути бажаних структурних змін в економіці країни, що визначає необхідність розробки системного підходу до залучення інвестицій у країну, здатного забезпечити стабільний приток інвестицій з ринків капіталу.

По-друге, у зв'язку з тим, що тенденції та закономірності розвитку інвестиційних процесів в сучасній економіці України мають явний перекид у сторону комерційних інтересів, потребується розробка нових підходів формування з метою забезпечити не тільки кількісний, але і якісний ріст інвестицій, що виражається у збільшенні соціальної та бюджетної ефективності.

Необхідно відзначити, що проблеми інвестиційної привабливості досліджують українські вчені В. Андрющенко [1], Я. Ширмер [2], А. Л. Кузнецов [3], Л. М. Глухова [3], Ю. В. Севрюгін [3], Н. С. Герасимчук [4], З. Н. Борисенко [4] та ін.

Окремі питання регулювання інвестиційної діяльності розглядалися класиками економічної теорії, такими як К. Мак Коннел [5], С. Брю [5], Джон М. Кейнс [6], Р. Солоу [7], Пол Е. Самуельсон [8], Вільям Д. Нордхаус [8]. Оцінюючи внесок вчених і отримані ними наукові, методологічні та методичні результати,

необхідно відмітити дискусійний характер даної проблематики.

Метою статті є комплексне теоретико-методологічне дослідження інвестиційної привабливості й особливостей інвестиційного процесу в Україні в післякризовий період, розробка рекомендацій щодо формування в Україні умов для залучення інвестицій.

У колі дослідників зустрічаються різні трактування поняття інвестиційна привабливість. Крім теоретичних неоднозначностей, пропонуються й різні практичні стратегії із забезпечення ефективності інвестиційної діяльності. У більшості випадків стратегії, що пропонуються, лише копіюють іноземні методики без урахування особливостей сучасного стану інвестиційних процесів в Україні.

Таким чином, являється актуальною проблема уточнення сучасного економічного категоріального апарату, а саме, розглядання інвестиційної привабливості в якості категорії економіки в післякризовий період.

Інвестиційна привабливість — сума об'єктивних передумов для інвестицій, що залежить як від наявності й різноманітності сфер і об'єктів для інвестування, так і від їх економічного стану. Привабливість країни або регіону у своїй основі є кількісною характеристикою, яка враховує основні макроекономічні показники, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою), споживчий попит населення та ін. [11, с. 49].

Інвестиційна привабливість включає в себе дві складові — об'єктивні можливості країни або регіону, які розглядаються як інвестиційний потенціал (середовище) і умови діяльності інвестора, що мають назву — інвестиційний ризик [12,

© Г. В. Коробко, 2012

с. 56]. На нашу думку, для прийняття рішення щодо інвестування недостатньо розглядати тільки потенціал або тільки ризики. Як свідчить світова практика, економіка країни (регіону) може бути надзвичайно привабливою з огляду на потенціал — володіти значними сировинними ресурсами або високою купівельною спроможністю населення, але мати нестабільне політичне становище або забруднене оточуюче середовище.

Розглянемо детальніше кожну зі складових інвестиційної привабливості.

Інвестиційне середовище країни з перехідною економікою не є статичною величиною, яку можна дуже точно визначити в кількісному виразі, оскільки весь час перебуває під впливом перетворень і змін, які є характерними для її політичних, економічних і соціальних складових. Ці зміни є досить швидкими, іноді — майже миттєвими чи зовсім непередбачуваними й, таким чином, дуже складним є питання прогнозування цих явищ.

На сьогодні навіть вітчизняні підприємці не мають оцінок привабливості інвестиційного середовища української економіки, тому спрямовують практично всі свої фінансові ресурси на торговельно-посередницькі операції й несуттєво впливають на зростання виробничої та інвестиційної активності в державі. Ці величезні фінансові засоби акумулюються, переважно, на рахунках комерційних банків та інших фінансових структур замість того, щоб стимулювати розвиток виробництва, нарощувати інтенсивність інвестиційного ринку.

Проте Україна має чималу кількість характеристик інвестиційного потенціалу, які сприяють припливу іноземних інвестицій, а саме:

вигідне географічне положення (воно визначається розташуванням країни в центрі Європи, на перехресті торговельних шляхів);

багаті природні ресурси. 30 % сільськогосподарських угідь України — родючі чорноземи; рекреаційні ресурси (Крим, Карпати), сприятливі для розвитку туризму, санаторно-курортного лікування, відпочинку;

освічена робоча сила — в Україні дуже високий інтелектуальний і професійний рівень працівників; надлишок населення працездатного віку, не зайнятого в економіці України;

незадоволений попит населення. Вкладаючи капітал у виробництво споживчого товару, іноземний інвестор упевнений, що практично не матиме проблем з його реалізацією, оскільки споживчий попит населення ще далекий від повного задоволення;

наявність в Україні законодавства про інвестиції. Незважаючи на певну недосконалість, воно все ж дає можливість інвесторам вести свою діяльність в Україні. Зокрема, гарантуються захист інвестицій, можливість вивезення й реінвестування прибутків, система компенсації збитків;

в Україні діють державні структури, які займаються питаннями залучення інвестицій, що свідчить про серйозність намірів уряду щодо підтримки капіталу і, відповідно, викликає довіру інвесторів;

низька конкурентоспроможність місцевих виробників.

Для перетворення цього потенціалу в переваги необхідно розробити ефективну інвестиційну стратегію й негайно впровадити її, щоб зупинити промисловий спад, збільшити зайнятість населення, збільшити оподатковану базу, забезпечити захист навколишнього середовища.

Чинники, які визначають привабливість для іноземного інвестування за їх пріоритетністю, є: певна політична та економічна стабільність у державі; ефективні та надійні гарантії захисту інвестицій; наявність частки і структури недержавних форм власності; податкові пільги; система валютного регулювання; державна система патронажу інвестицій.

Саме на ці сфери й повинна спрямовувати свій першочерговий, позитивний вплив державна політика регулювання інвестицій.

Ефективність проведення інвестування загалом залежить від раціональності використаних форм і методів такого регулювання, зокрема пропонується:

1) використати досвід післявоєнної Японії в запровадженні державної системи мобілізації коштів населення, яка б включала такі основні складові: рівень сплати процентів має бути дещо вищим ніж середній на ринку; система повинна бути настільки розгалуженою, щоб досягти практично найменшого населеного пункту; зібрані вклади повинні концентруватися на спеціальному рахунку певного державного органа; інвестиції повинні здійснюватися на кредитній основі й носити довготерміновий характер;

2) проводити таку податкову політику, яка б стимулювала підприємства до інвестиційної діяльності й одночасно сприяла б наповненню бюджету, що можливо при зростанні в наступному періоді величини прибутку. З метою створення умов для розвитку інвестиційно-іноваційної діяльності платник податків буде мати право зменшити базу стягування податків на суму коштів, які направляються ним на реінвестування;

3) визнати найбільш пріоритетною сферою для інвестування в Україні сільськогосподарське виробництво. Капітал, вкладений в дану сферу, створить осередки економічного пожвавлення, втягуючи в орбіту свого тяжіння суміжні виробництва, забезпечить виплату заробітної платні й податків, тим самим підвищуючи платоспроможність населення й бюджетних організацій, поширить нові вимоги до суміжних і обслуговуючих виробництв, чим сприятиме розвитку інновацій;

4) створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття рішень з управління, планування й регулювання інвестиційної діяльності в Україні, яка б давала змогу отримувати динамічну інформацію про стан і структуру інвестиційного ринку, будувати на основі інформаційних масивів моделі часткового чи повного структурування проблемних ситуацій та їх подальшого ефективного вирішення, коригувати інвестиційну політику з метою оптимізації параметрів інвестиційного ринку [13, с. 57].

Більш того, треба пам'ятати, що український експорт можна розділити лише на чотири групи: металургійна продукція (25 % від ВВП); хімія; енергоносії; сільське господарство.

Різке коливання цін на міжнародному металургійному ринку й погіршення політичних взаємовідносин із Росією призведуть до колапсу української економіки. Тож потрібно привести систему сертифікації вітчизняної продукції відповідно до міжнародних норм чим покращити її якість і виходити на міжнародний ринок.

Необхідним є розвиток вітчизняної інфраструктури. Інвестори часто не бажають вкладати гроші із-за нерозгалуженості всіх систем забезпечення, відсутності елементарних факторів, які забезпечують роботу підприємства (газ, світло) і шляхів сполучення.

Ще однією проблемою для української інвестиційної привабливості є корупція й висока доля тіньового сектора. Прийняття великої кількості задекларованих програм розвитку ряду галузей призвело лише до розпилення фінансових ресурсів і розширення бази корупції при розподіленні коштів. Пропонується проводити тендери серед підприємств, які б бажали працювати для розвитку галузі з наданням мережі пільг.

Виходячи з того, що ефективні інноваційні технологічні зміни є головним чинником довгострокового соціально-економічного розвитку, всі розвинуті держави мають так звану «національну інноваційну систему», що являє собою комплекс інституційних, правових і економіч-

них заходів щодо стимулювання інноваційних технологічних змін у країні для забезпечення національних стратегічних переваг і ефективної конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Для стимулювання залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в наукову, науково-технічну та інноваційну сфери слід забезпечити:

1) створення системи пільгового рефінансування комерційних банків у разі надання ними пільгових кредитів для реалізації інвестиційних проектів із розроблення і впровадження високотехнологічного устаткування та іншої інноваційної продукції;

2) розширення практики пільгового кредитування під заставу майна суб'єктів господарської діяльності;

3) створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів;

4) розширення форм кредитування інноваційних підприємств шляхом здійснення лізингових, факторингових та інших операцій.

Варто зазначити, що відповідно до світової практики найбільш ефективним шляхом залучення інвестицій для підтримки інноваційної діяльності є встановлення сталих зв'язків з венчурними компаніями в зарубіжних країнах. Тому вже сьогодні необхідно розповсюджувати серед них інформацію про можливість реалізації конкретних інноваційних проектів в Україні та її досягнень щодо створення стабільного нормативного поля для розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Державна підтримка в післякризовий період окремих територій повинна забезпечуватися на основі реалізації комплексу заходів, що передбачають:

сприяння створенню нових виробництв, впровадженню нових технологічних процесів і створенню екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення;

забезпечення структурної перебудови національної економіки й розвитку регіонів, залучення інвестицій у пріоритетні види економічної діяльності;

розвиток виробничої та соціальної інфраструктури;

залучення інвестицій у сферу виробництва зі створенням нових робочих місць;

цільове фінансування виконання програм перекваліфікації і професійної освіти населення;

залучення міжнародної технічної допомоги для розв'язання соціально-економічних проблем депресивних територій, підготовки та пе-

репідготовки фахівців із питань інвестиційної діяльності й розвитку підприємництва;

розроблення пропозицій щодо запровадження пільгового режиму оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інвестиційного проекту.

Сукупність заходів наведена на рис. 1.

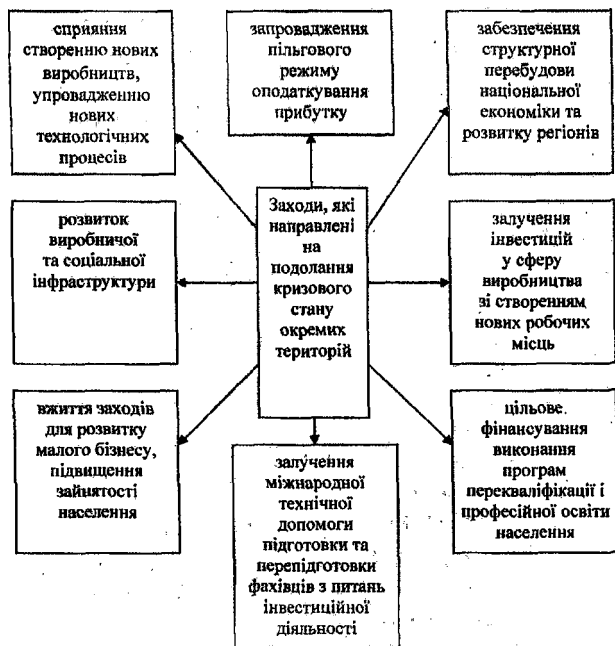

Рис. 1. Заходи, які направлені на подолання кризового стану окремих територій

Діяльність банківсько-фінансової системи треба реформувати і в напрямі органічного поєднання її з системою промислового й агропромислового виробництва.

Розглянемо другу складову інвестиційної привабливості — інвестиційний ризик.

Інвестиційний ризик — результат вибору альтернативного фінансового рішення, направлено на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності при вірогідності отримання економічного збитку в силу невизначеності умов його реалізації [10, с. 52].

Інвестиційний ризик — це можливість втрати чи недоотримання прибутків. Ризик відрізняється від невизначеності тим, що може бути вимірний [9, с. 78].

Ступінь інвестиційного ризику залежить від політичної, соціальної, економічної, екологічної і кримінальної ситуацій.

Види інвестиційних ризиків досить різноманітні (рис. 2).

На теперішній час існують різноманітні засоби зниження ризиків, починаючи від системи страхування некомерційних ризиків, яке може

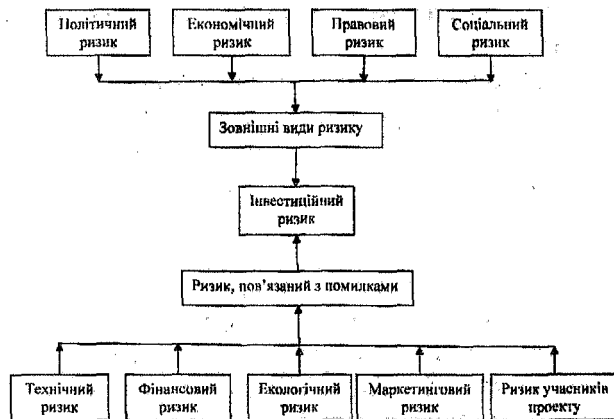

Рис. 2. Види інвестиційного ризику [14, с. 61]

здійснюватись на різних рівнях (приватному, державному, міжнародному) й закінчуючи менш поширеними способами (застосування застави, додавання премії за ризик та ін). Усі вони спрямовані на поліпшення інвестиційного середовища країни, розширення можливостей залучення й регулювання інвестицій. Всі ці засоби зменшення ризиків, які пов'язані з інвестиційною діяльністю, хоч і мають різні економічні й правові наслідки, але можуть застосовуватись паралельно, доповнюючи один одного, взаємодіючи між собою і тим самим забезпечувати більш високу ступінь захисту прямих іноземних інвесторів.

Можна сформулювати наступні обмеження й особливості забезпечення безпеки інвестицій.

По-перше, доцільніше вкладення коштів у проекти, що знаходяться під контролем інвестора. Необхідно бути забезпеченим не тільки загальноприйнятими у світовій практиці економічними інструментами контролю над ходом проекту, але й важелями впливу політичного й непрямого економічного характеру. Іншими словами, надійніше здійснювати інвестиції у власні та афільовані структури.

По-друге, необхідно об'єктивно оцінювати значення тієї чи іншої галузі в економіці країни з урахуванням затверджених або розглядуваних програм розвитку та державної підтримки.

По-третє, визначну роль грає фактор політичних зовнішніх чинників внутрішнього характеру, що створює настрій невизначеності в інвесторів у виборі моментів і об'єктів інвестицій. Тому, як вже склалося, вкладення коштів доцільніше здійснювати в періоди між виборами й іншими значними зовнішньо- і внутрішньополітичними подіями.

По-четверте, більшість спеціалістів не приймають до уваги той факт, що українська економіка характеризується специфічними рисами,

пов'язаними з розподіленням праці та спеціалізацією виробництва.

Категорії інвестиційного середовища та інвестиційного ризику взаємопов'язані. Чим сприятливіше інвестиційне середовище, тим нижчим є рівень інвестиційного ризику і навпаки.

Висновки. Інвестиції сьогодні являються особливо необхідними для української економіки, активізація якої допоможе вийти на докризовий рівень розвитку і зняти наростаюче соціальне напруження у країні. У реконструкції та модернізації має потребу практично все агропромислове господарство й паливно-енергетична галузь. Стимулюючим чинником для інвестування є інвестиційна привабливість, яка визначає коло факторів, на які зважає інвестор, коли оцінює, наскільки сприятливі чи несприятливі в тій чи іншій країні умови для вкладення капіталу, включаючи інституційно-політичні, економічні, природно-екологічні, соціально-культурні, демографічні та міжнародні економіко-політичні передумови. Таким чином, категорія інвестиційна привабливість дає змогу скласти уяву про ту систему орієнтирів і цінностей, у рамках якої діють інвестори, у тому числі й іноземні, що, у свою чергу, дозволяє виробити оптимальну лінію поведінки держави щодо іноземних інвестицій.

Інвестиційна політика вимагає розробки довгострокової стратегії залучення інвестицій, що повинна включати: постійний і ретельний аналіз головних конкурентів: великих ринків, що розвиваються, джерел інвестицій; аналіз галузей промисловості країни та їхніх потреб; визначення пріоритетів і цілей для галузей промисловості в інвестиційній політиці; розробку ефективних інструментів для пошуку й залучення необхідних форм і видів інвестування; реалізацію інвестиційної політики й контроль за її виконанням з боку державних структур. Також необхідні додаткові заходи щодо зниження негативних чинників на інвестиційну привабливість України, серед яких досягнення згоди між різними соціальними групами, політичними партіями; вирівнювання економічних показників і боротьба з інфляцією; вдосконалення правової бази інвестування; радикалізація боротьби зі злочинністю; створення конкретного механізму надання податкових пільг банкам, іноземним інвесторам на довгострокові інвес-

тиції з метою компенсації втрат з уповільнення обороту капіталу; розробка інформаційної бази.

Список використаної літератури

1. Андрющенко В. А. Мытарство инвесторов в Украине / В. А. Андрющенко // Инвестиции: теория и практика. — 2006. — № 5. — С. 86–92.
2. Ширмер Я. Прямі зовнішні інвестиції та економічне зростання / Я. Ширмер // Економіст. — 2000. — № 3. — С. 33–45.
3. Кузнецов А. Л. Факторы инвестиционной привлекательности региона и отрасли как элементы инвестиционной привлекательности предприятия / А. Л. Кузнецов, Л. М. Плухова, Ю. В. Севрюгин // Социально-экономическое управление: теория и практика : сб. науч. тр. — Ижевск : Изд-во Иж ГТУ, 2004. — № 2. — С. 5–1.
4. Структурно-інвестиційна політика : монографія / Н. С. Герасимчук, З. Н. Борисенко, О. Задорожна та ін. — К. : Інститут економіки НАН України, 1996. — 139 с.
5. МакКоннел К. Экономикс: принципы, проблемы и политика : учебник / К. МакКоннел, С. Брю. — М. : ИНФРА-М, 1999. — 984 с.
6. Кейнс Д. М. Общая теория занятости, процента и денег : учебник / Д. М. Кейнс. — М. : Гелиос АРВ, 2002. — 352 с.
7. Hahn F. A Critical Essay on Modern Macroeconomic Theory / F. Hahn, R. Solow. — С. : The MIT Press, 1997. — 168 p.
8. Самуэльсон Пол Э. Экономика / Пол Э. Самуэльсон, Вильям Д. Нордхаус. — М. : Вильямс, 2000. — 688 с.
9. Бакаев Л. О. Кількісні методи в управлінні інвестиціями : навч. посіб. / Л. О. Бакаев. — К. : КНЕУ, 2000. — 151 с.
10. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учеб. курс / И. А. Бланк. — К. : Эльма — Н. Ника. — Центр, 2001. — 448 с.
11. Иванов Г. Инвестиции: сущность, виды, механизмы функционирования / Г. Иванов. — М. : Феникс, 2002. — 352 с.
12. Кочемасова А. В. Международные экономические отношения : учеб. пособ. / А. В. Кочемасова. — Хабаровск : РИЦ ХГАЭП, 2000. — 180 с.
13. Марцин В. С. Стратегія розвитку інвестиційної діяльності України / В. С. Марцин // Економіка та управління національним господарством. — 2007. — № 9 (75). — С. 57–64.
14. Устенко О. Л. Теория экономического риска : монография / О. Л. Устенко. — К. : МАУП, 1997. — 164 с.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2012 р.